

ЛІСНИК Ростислав Ігорович,
курсант Львівського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

МАРІН Олександр Костянтинович,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
(ПФОДРНПУ) Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ ПРОЄКТУ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Указом Президента України № 584/2019 від 7 серпня 2019 р. було створено робочу групу з питань розвитку кримінального права, завданням якої стало розроблення пропозицій стосовно можливого вдосконалення національної правової системи з метою задоволення потреб сучасного демократичного суспільства [1]. І саме цей крок став витокком процесу масштабної реформи кримінального законодавства, та призвів до «титанічної» пропозиції – створення Проєкту нового Кримінального кодексу України (далі – Проєкт), що стане не лише «перекладом тексту», а буде втіленням ідеї повного переосмислення засад кримінально-правового регулювання: від звичної узгодженості термінології та логіки норм до гармонізації практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Серед основних відмінностей між чинним Кримінальним кодексом України (далі – КК) та Проєктом слід виокремити антропоцентричну концепцію побудови правових норм, узгоджену зі ст. 3 Конституції України [2], яка утверджує людину, її життя і гідність як найвищу соціальну цінність та слугує підґрунтям принципів верховенства права, рівності перед судом, гуманізму й справедливості, на відміну від пострадянської моделі КК із пріоритетом «інтересів держави», які мало того, що морально застарілі так і несуть карально-репресивний характер, при якому головним стає процес «виправлення» винного, але аж ніяк не відновлення порушених прав потерпілого. Фактично, за умови дотримання чинних положень КК, це стає процесом «обумовленого правилами конфлікту» між державою та правопорушником, що аж ніяк не дозволяє співвіднести це із практикою ЄСПЛ без попередніх глобальних змін.

Сам принцип антропоцентризму сформований на загальних засадах філософсько-етичного характеру, при яких найвищою соціальною цінністю слід вважати самого індивіда. У колі вітчизняних науковців панує думка, що права та свободи людини і громадянина виступає ймовірно єдиною системою,

котра в змозі примирити людину з оточенням (суспільством; державою) та владнати проблему взаємного відчуження між ними[3, с. 2–4]. Ймовірно саме тому, з огляду на новітні тенденції приманні процесу євроінтеграції у сфері правоохоронної діяльності, автори негласно дотримувались даного принципу при розробці Проєкту. Зокрема, це проявилось у:

Зміна ієрархії цінностей. Інерційно, чинний КК успадкував інтереси притаманні радянському праву, першість серед яких займали інтереси держави та соціалістичні цінності, і як логічний наслідок, сама ж Особлива частина КК розпочинається з розділу «Злочини проти основ національної безпеки України».

Авторами Проєкту був змінений підхід до ціннісноорієнтованості, та представлено нову систему ієрархії. Серед фундаментальних цінностей котрі були закладені авторами при створенні, професор Юрій Баулін (по сумісництву голова Робочої групи) першою згадує таку цінність як «безпека людини, суспільства, держави та міжнародного співтовариства від злочинних посягань» [4, с. 14–17], що безумовно створює необхідність перебудови послідовності розділів. Слід розуміти, що це не лише технічна правка, це свідомий акт визнання людини як найвищої соціальної цінності, яке супроводжується дотримання вищезазначених положень ст. 3 Конституції України та відповідності загальним європейським традиціям праворозуміння. Саме тому, книга четверта спеціальної частини Проєкту (перша по порядку у спеціальній частині) містить перелік кримінальних правопорушень проти людини, в той час як кримінальні правопорушення проти держави та національної безпеки України означені у книзі дев'ятій.

Людина не об'єкт, людина – суб'єкт (потерпілоцентрованість). У представленій моделі потерпілий перестає бути об'єктом кримінального провадження та стає суб'єктом – носієм прав та інтересів, які повинні бути враховані державою, що фактично виступає як одним із її обов'язків. Яскравим прикладом цього стає одне із завдань Проєкту – реституція і компенсація як спосіб захисту потерпілого. Тобто зміст реагування на правопорушення повинен містити не лише покарання винного, а й відновлення порушених прав, таких як: поновлення особистого права, відновлення речі, майна чи їх властивостей тощо. Не менш важливим є факт, при якому форма відновлення прямо залежить від згоди потерпілого, що в свою чергу акцентує на його суб'єктності (не просто отримує, що «призначили», а має безпосередній вплив на форму відновлення).

Також вагомим є закладений принцип у механізм відшкодування – потерпілий не може залишитись без відновлення. Робоча група врахувала ймовірність неплатоспроможності винного й передбачає компенсацію за рахунок спеціального фонду від імені держави. В дійсності, держава взяла на себе гарантійну функцію, аби порушені права потерпілого не перетворилися на «порожню декларацію».

Врешті, змін зазнав й безпековий вимір потерпілого. Були передбачені обмежувальні заходи (заборона контактувати; наближатись; спілкуватись; перебувати в певних місцях тощо), що спрямовані реальний захист потерпілого як під час так і після кримінально-правової реакції відповідних органів. Це ще раз підтверджує факт, що потерпілий стає центральною фігурою порушеного питання безпеки та відновлених прав [4].

Математизація та індивідуалізація покарання. Логічним продовженням антропоцентричної (людиноорієнтованої) моделі Проєкту є спроба реалізувати одночасно передбачувану й індивідуалізовану кримінально-правову реакцію. З цією метою Проєкт закладає «формульний» підхід: суд має право виходити з чітко визначених ступенів тяжкості злочинів і відповідних до них покарань, що має на меті звузити поле для випадковості й нерівномірності судової практики. Зокрема, прямо підкреслено, що регулювання здійснюється шляхом встановлення, зокрема, «вичерпного переліку ... ступенів їх тяжкості (від 1 до 10 ступеня)» та видів/розмірів покарань і інших кримінально-правових засобів [5].

Конкретизація цього підходу в контрольному тексті Проєкту (редакцією від 14.01.2026) зосереджена на двох техніко-юридичних рішеннях, перший з яких, впровадження алгоритму визначення ступеня тяжкості. За логікою алгоритму, базовий ступінь може змінюватися «кроками» (зниження або підвищення на 1–3 ступені) залежно від наявності визначених у нормі ознак, причому порядок такої зміни задається як конкретизована послідовність, а не як довільна оцінка [6, с. 31]. У цьому сенсі тяжкість правопорушення не лише констатується судом, а фактично обчислюється за нормативною моделлю, що підвищує юридичну визначеність і прогнозованість застосування закону.

По-друге, Проєкт вводить розрахункову одиницю як уніфікований вимірвач майнових показників (для порогів шкоди, предмета правопорушення та штрафів), яка прямо залежить від мінімальної заробітної плати (1/30 її розміру станом на 1 січня відповідного року) [6, с. 9]. Це зменшує ризик «застарівання» фіксованих сум і дозволяє гнучкіше реагувати на економічні зміни. Водночас математизація не означає механічності: до ступенів тяжкості прикріплені діапазони покарань і шкали штрафів, тож суд зберігає можливість індивідуалізувати наслідки, але в межах чітко окресленої межі, поєднуючи передбачуваність і персоналізованість кримінально-правової реакції.

Отже, логічним етапом започаткованої реформи кримінального законодавства було створення Проєкту не як спроби «переписати текст», а як переосмислення засад вітчизняного кримінального права в антропоцентричному ключі. У дослідженні означено, що ключові відмінності Проєкту полягають у зміні ієрархії цінностей, посиленні потерпілоцентрованості та впровадженні більш передбачуваної моделі призначення наслідків через ступені тяжкості й уніфікацію майнових

критеріїв, що безпосередньо спрямовані на стандарти та практику ЄСПЛ орієнтованої на права людини.

Проте окреслені новації зумовлюють потребу подальших досліджень: насамперед щодо балансу прав потерпілого й гарантій особи, яка вчинила правопорушення; практичної дієвості алгоритмів «математизації» без надмірного формалізму; ефективності й справедливості механізмів відшкодування (включно з фондом); впливу розрахункової одиниці на пропорційність санкцій у різних категоріях справ. Саме такі дослідження дозволять оцінити, чи забезпечить Проєкт не лише концептуальну відповідність верховенству права, а й стабільну та справедливу правозастосовну практику.

Список використаних джерел

1. Концепція реформування кримінального законодавства України. *Новий Кримінальний Кодекс*. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/concept> (дата звернення: 03.02.2026).
2. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.02.2026).
3. Подковенко Т. О. Принцип антропоцентризму в контексті сучасного праворозуміння. *Юридичний вісник*. 2012. № 2 (23). С. 21-25. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/064f7e8f-2dc5-446e-9942-45024399ff58/content> (дата звернення: 03.02.2026).
4. Реформування кримінального законодавства України: сучасність та майбутнє : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 22-23 жовт. 2021 р.). Харків, 2021. 150 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/20455/1/konf_22-23.10.2021.pdf (дата звернення: 09.02.2026).
5. Проєкт Кримінального кодексу України у фокусі академічної думки : матеріали вебінару (м. Харків, 21 січ. 2021 р.) / НАПрН України ; Робоча група з питань розвитку кримін. права Коміс. з питань прав. реф. при Президентові України; Консульт. місія Європейського Союзу в Україні ; редкол. : Ю. В. Баулін (голов. ред.), Ю. А. Пономаренко, І. А. Вишневська. Харків : Право, 2021. 186 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/20454/1/konf_21.01.2021.pdf (дата звернення: 09.02.2026).
6. Контрольний текст проєкту Кримінального кодексу України (станом на 14.01.2026 року). *Проєкт нового Кримінального кодексу України*. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2026/02/09/kontrolnyj-proyekt-kk-14-01-2026.pdf> (дата звернення: 09.02.2026).

